

Wetenschap&Onderzoek

Vier van de tien sportverenigingen in Nederland voelen zich in voortbestaan bedreigd

Zullen sportverenigingen in tijden van corona opnieuw hun veerkracht tonen?

Twee jaar geleden werd in het brancherapport *Sportverenigingen in Nederland* geconstateerd dat de Nederlandse sportverenigingen veerkrachtige verbanden zijn. Daar waar andere organisaties tijdens de financiële crisis van 2008 omvielen, bleven de meeste sportverenigingen – zij het soms met moeite – gewoon doordraaien. Hoe zit dat met de coronacrisis, waar gewoon doordraaien onmogelijk is? Het Mulier Instituut bracht begin april de gevolgen van de coronacrisis voor sportverenigingen in Nederland in kaart. Mogen we ook nu vertrouwen in de veerkracht van sportverenigingen of moeten we ons voorbereiden op ingrijpende consequenties voor de sportwereld?

DOOR RESIE HOEIJMAKERS EN JANINE VAN KALMTHOUT



FOTO: ANP FOTO/CC MARCEL JURIAN DE JONG

Begin april 2020 zijn bij ruim 3.200 sportverenigingen, oftewel bij ongeveer 15 procent van alle sportverenigingen in Nederland, de gevolgen van de coronacrisis in kaart gebracht. Hoewel op dat moment nog veel onduidelijkheid bestond over de duur, inhoud en gevolgen van de maatregelen ter bestrijding van het coronavirus, bleek toen al dat de coronacrisis voor veel verenigingen ingrijpende consequenties heeft.

Verlies van inkomsten

Verenigingen verwachtten bij sluiting van de vereniging tot en met 28 april gemiddeld 11 procent van hun begrote inkomsten voor 2020 mis te lopen. Mocht de vereniging tot en met juli gesloten blijven, dan stijgen de gemiddelde verwachte misgelopen inkomsten naar 28 procent van de begrote inkomsten voor 2020. De bezuinigingsmogelijkheden zijn voor verenigingen beperkt, wat leidt tot een tekort onder aan de streep. Gemiddeld verwachtte een vereniging bij sluiting van de vereniging tot en met 28 april 4 procent van de begroting te kunnen bezuinigen. Mocht de vereniging tot en met juli gesloten moeten blijven, dan stijgen de gemiddelde verwachte bezuinigingen naar 11 procent van de begroting. Door de grote diversiteit aan sportverenigingen zijn sterke verschillen te

zien tussen typen verenigingen. Eén op vijf verenigingen verwacht geen inkomstenderving door de coronacrisis. Over het algemeen hebben verenigingen met hogere (vaste) lasten, zoals (middel)grote verenigingen (> 100 leden), veldsportverenigingen (onder andere voetbal, hockey, tennis), verenigingen met een eigen kantine en verenigingen met een eigen accommodatie in hogere mate te maken met inkomstenderving (zie figuur 1) en een gat in hun begroting. Hoewel op 6 mei door het kabinet werd aangekondigd dat de buitensportverenigingen weer deels open mogen, betekent dit voor veel verenigingen niet een afname van de inkomstenderving. Wedstrijden, sportevenementen en clubactiviteiten zijn voor langere tijd verboden, en die zorgen voor veel verenigingen juist voor de noodzakelijke inkomsten.

Verlies van leden

Behalve over het verlies van inkomsten maken verenigingen zich ook zorgen over het verlies van leden vanwege de coronacrisis. Verenigingen met een hoge gemiddelde leeftijd van het ledenbestand, zoals bridge- en biljartverenigingen, vrezen voor de gezondheid van hun leden. Andere verenigingen, ruim vier op de tien, verwachten minder nieuwe leden te kunnen werven en één op de vijf verenigingen verwacht dat meer dan normaal bestaande leden hun lidmaatschap gaan opzeggen (zie figuur 2). Dat minder nieuwe leden worden verwacht, is veelal een direct gevolg van sluiting van de sportaccommodaties, waardoor nieuwe leden zich minder snel zullen aanmelden. Anderzijds is dit een gevolg van wervingsacties die niet door kunnen gaan, zoals schoolinstuiven of open dagen, die normaal

gesproken goed zijn voor de aanwas van nieuwe leden. Dit zal voor veel verenigingen met name in het volgende seizoen een impact hebben op de contributies die zij kunnen innen, maar wellicht ook voor de kantine-opbrengsten, lesgeelden en/of het vervullen van kaderfuncties.

Bindingskracht en solidariteit

Gezien de werkingsprincipes van verenigingen is het logisch dat verenigingen zich met name zorgen maken over wat de coronacrisis betekent voor het ledenbestand. Voor hun voortbestaan zijn verenigingen namelijk afhankelijk van leden. Leden betalen de contributies, zorgen voor de kantine-inkomsten, organiseren activiteiten en besturen de vereniging. Door gaand ledenvlies is vaak de factor die uiteindelijk leidt tot het opheffen van een vereniging. De toekomst van sportverenigingen is sterk afhankelijk van de bindingskracht van leden en vrijwilligers. Dit betekent dat de gevolgen van de coronacrisis nog jaren merkbaar kunnen zijn voor verenigingen. Hun toekomst hangt voor een groot deel af van de mate waarin de leden hun schouders onder de vereniging willen zetten. Dit biedt enerzijds hoop voor de verenigingen die kunnen rekenen op een loyaal en solidair ledenbestand. Anderzijds zijn er verenigingen die hun toekomst zullen vrezen. Want al voor het coronatijdperk vonden verenigingen het op peil houden van het ledenbestand en het aantal vrijwilligers de grootste uitdagingen. Ook uit het onderzoek naar de gevolgen van de coronacrisis blijken hierin verschillen tussen verenigingen. Er zijn net zo veel verenigingen die verwachten dat de coronacrisis leidt tot meer solidariteit onder de leden, als er verenigingen zijn die dit juist niet verwachten (zie figuur 2). Enerzijds verwachten sommige verenigingen dat de sportvereniging meer gewaardeerd gaat worden nu het een lange tijd niet mogelijk was om te sporten. Andere verenigingen verwachten dat de ledenbinding en het verenigingsgevoel op dit moment aan het afnemen zijn, nu leden elkaar niet kunnen ontmoeten.

Sportgedrag

Ook worden zorgen geuit over wat de coronacrisis structureel gaat betekenen voor het sportgedrag. Door een aantal verenigingen wordt gevreesd dat sporters na de coronacrisis structureel meer thuis of in de openbare ruimte zullen gaan sporten, vrijwilligers gewend raken aan rustiger aan doen en het nog lang duurt voordat ouderen weer volledig het sociale leven in durven te stappen. Voor de solidariteit en ledenbinding is het positief dat verenigingen weer deels open mogen, al geldt dit op dit moment alleen voor de buitensportverenigingen en mogen sociale activiteiten nog niet plaatsvinden.

Zetje naar de afgrond

Uit ons onderzoek naar de gevolgen van de coronacrisis blijkt dat bij sluiting van de sportaccommodaties tot en met juli 10 procent van de verenigingen zich in haar voortbestaan bedreigd voelt. Wanneer de sportverenigingen ook na 1 augustus (deels) gesloten blijven, stijgt dit aandeel naar ruim vier op de tien verenigingen. Het is dan ook belangrijk dat verenigingen snel weer (volledig) open mogen. Hoewel de gevolgen voor de Nederlandse sportwereld nauwelijks te

overzien zijn als daadwerkelijk één op de tien sportverenigingen omvalt vanwege de coronacrisis, laat staan vier, is het belangrijk om deze cijfers in perspectief te plaatsen.

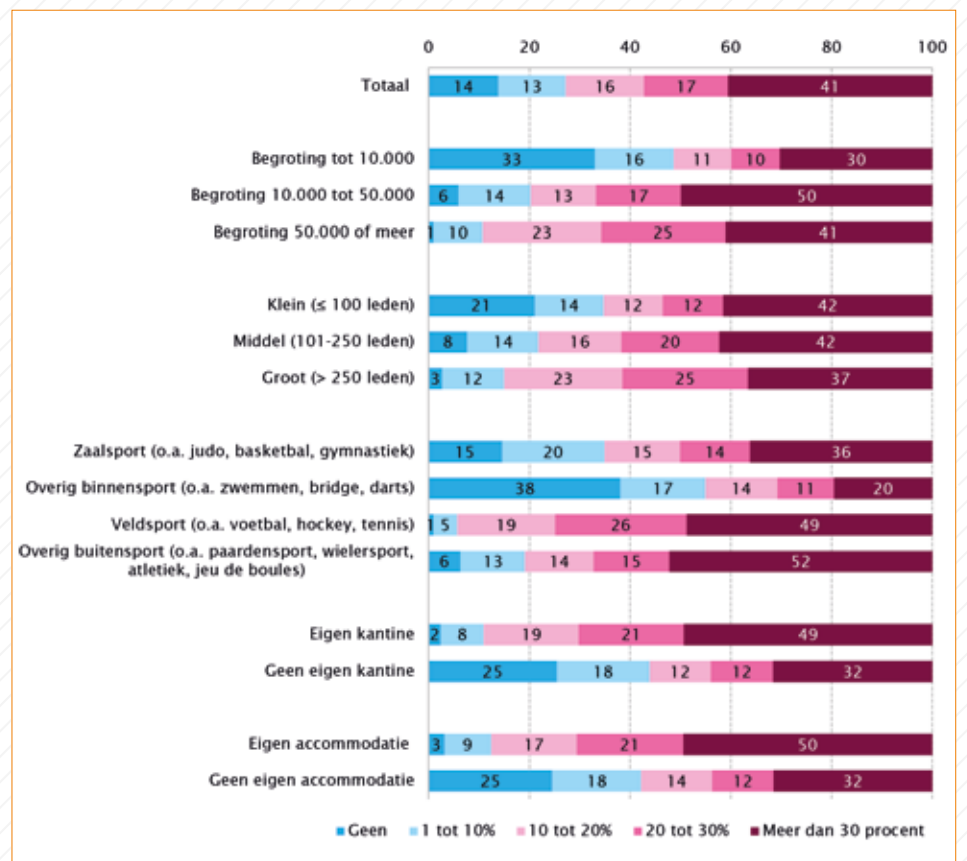
Ook voor corona, begin 2019, is gevraagd naar het toekomstbeeld van verenigingen. Ook toen gaf één op de tien verenigingen aan (zeer) somber te zijn over de toekomst van hun vereniging. Vastgesteld werd dat een vijfde van de verenigingen 'kwetsbaar' is voor de toekomst. Vanaf 2003 is het aantal sportverenigingen in Nederland met zo'n 10 procent gedaald en is een tendens ingezet naar steeds grotere verenigingen. Wanneer beide onderzoeken met elkaar worden vergeleken, blijkt dat de verenigingen die somber waren voor de crisis, vaker somber zijn tijdens de crisis. Voor veel van deze verenigingen kan de coronacrisis net het zetje naar de afgrond in betekenen. Maar ook andere dan de kwetsbare en sombere verenigingen maken zich zorgen over de gevolgen van de coronacrisis. Met name de verenigingen die een grote afhankelijkheid hebben van andere inkomsten dan contributies, overwegend kantine-inkomsten, en dus te maken hebben met forse inkomstenderving, komen of zijn in gevaar.

Steunmaatregelen

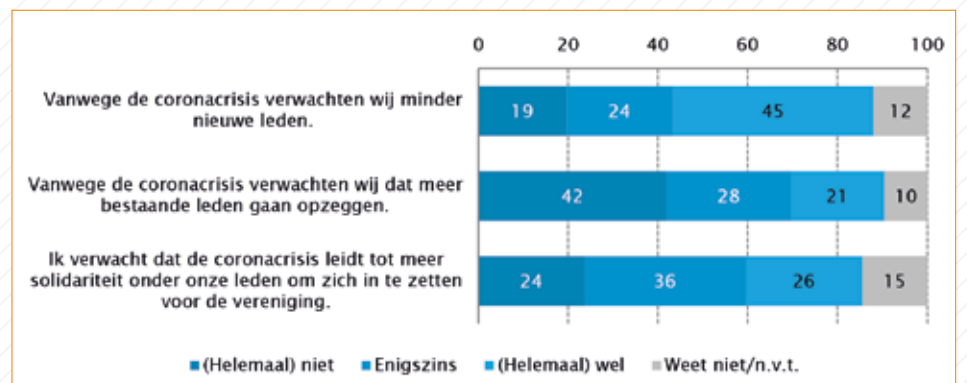
Gelukkig staan sportverenigingen niet alleen in hun strijd tegen de coronacrisis. Het kabinet heeft verschillende steunmaatregelen getroffen om sportverenigingen die in de problemen dreigen te komen, te helpen. Dit lijkt ook nodig te zijn. Ongeveer een kwart van de sportverenigingen in Nederland geeft aan dat noodmaatregelen, hulp of ondersteuning essentieel zijn om als vereniging de coronacrisis te overleven. Dit zijn met name veldsportverenigingen (waaronder voetbal, hockey, tennis), verenigingen met een grote begroting (50.000 of meer, denk aan golf, hockey, voetbal), grote verenigingen (> 250 leden), verenigingen met een eigen kantine en verenigingen met een eigen accommodatie. Daarnaast geven vier van de tien verenigingen met betaald personeel aan dat noodmaatregelen, hulp of ondersteuning essentieel zijn voor de vereniging om te overleven. Vooral verenigingen die zeggen dat ondersteuning essentieel is voor het voortbestaan, maken gebruik van de steunmaatregelen of zijn in overleg met de gemeente. Daarnaast zorgt de aangekondigde uitbreiding van de steunmaatregelen op 1 mei ervoor dat meer verenigingen in aanmerking zijn gekomen voor ondersteuning.

Veerkracht

Positief is ook dat twee op de drie verenigingen aangeven vertrouwen te hebben in de veerkracht van de vereniging om de gevolgen van de coronacrisis te overleven. Met veerkracht wordt het vermogen van de vereniging bedoeld om de impact van de coronacrisis te absorberen en terug te veren naar de situatie van voor de crisis. Binnen de literatuur is weinig bekend over de veerkracht van verenigingen en waarom bepaalde verenigingen veerkrachtiger zijn dan andere. Wel lijkt het zo te zijn dat sportverenigingen in vergelijking tot andere soorten organisaties veerkrachtiger zijn. In het brancherapport *Sportverenigingen in Nederland* van twee jaar geleden werd geconstateerd dat de



FIGUUR 1 VERWACHTE MISGELOPEN INKOMSTEN IN PERCENTAGE VAN DE BEGROTE INKOMSTEN IN CATEGORIEËN BIJ SLUITING VERENIGING HALF MAART TOT EN MET JULI 2020, UITGESPLITST NAAR KENMERKEN VERENIGING (IN PROCENTEN, N=2.605).



FIGUUR 2 VERWACHTE GEVOLGEN CORONACRISIS VOOR LEDENONTWIKKELING EN SOLIDARITEIT VERENIGINGEN (IN PROCENTEN, N=3.256).

gehele populatie sportverenigingen veerkrachtig is. Hoewel verenigingen tijdens de economische recessie van 2008 te maken kregen met stijgende kosten en huurprijzen, minder gemeentelijke bijdragen en dalende sponsor- en kantine-inkomsten, wisten de meeste verenigingen zich door deze moeilijke periode heen te werken met creativiteit, contributieverhoging en de inzet van meer vrijwilligers. Ook laat onderzoek naar sportverenigingen in krimpregio's en regio's waar krimp wordt verwacht, veerkracht zien, doordat verenigingen zich meestal langer staande weten te houden dan andere organisaties, zoals scholen en winkels.

Zelforganisatie

Een belangrijke verklaring voor deze veerkracht is de zelforganisatie van sportverenigingen, het gewend zijn om continu op zoek te gaan naar nieuwe (financiële) middelen, betrokken bestuurders en hun constructieve relatie met leden en een sterke identiteit van de organisatie. Een belangrijk aspect van veerkracht is daarnaast het vermogen om te anticiperen en reageren op veranderingen in de omgeving. Verenigingen die onvoldoende weten in te spelen op veranderingen, zullen hun positie in het sportlandschap verliezen en daarmee hun bestaansrecht. Het biedt dan ook hoop dat een kwart van de verenigingen inmiddels is overgegaan tot het aanbieden van alternatieve beweegopties of verenigingsactiviteiten, zoals tips voor thuisstraining, beweegtips of trainingsfilmpjes, in een poging om de ledenbinding te onderhouden en te behouden. Maar de coronacrisis zal meer creativiteit en inzet van bestuurders en vrijwilligers vragen. Want hoewel sportvereni-

gingen de financiële crisis hebben weten te overleven, lag de focus toen alleen op inkomstenderving. Nu gelden dezelfde zorgen over financiën, maar moeten verenigingen tegelijkertijd aan de slag met het herinrichten van hun organisatie. Dit vraagt meer van vrijwilligers: toiletten moeten vaker worden schoongemaakt, looproutes moeten worden gecoördineerd, leden geïnstrueerd.

Clubgevoel, passie en inzet

Wat valt nu te verwachten? Duidelijk is dat de coronacrisis voor veel verenigingen ingrijpende consequenties heeft, maar dat tegelijkertijd bij verenigingsbestuurders vertrouwen in de toekomst en veerkracht van hun vereniging overheerst. De geschiedenis leert dat sportverenigingen langlevende organisaties zijn. Veel van hen bestaan al meer dan honderd jaar. En hoewel al sinds de jaren vijftig wordt geroepen dat de verenigingsvorm in gevaar en achterhaald is, zijn sportverenigingen nog steeds de meest voorkomende organisatievorm in de sport en kan de sport nog steeds rekenen op een leger aan vrijwilligers. Dit betekent niet dat beleidsmakers en verenigingen rustig achterover kunnen leunen. Voor veel verenigingen zal een zware tijd volgen, die veel creativiteit en inzet vraagt. Belangrijk is dat de steun van de overheid op de juiste plaats terecht komt, dat sportverenigingen snel weer volledig open kunnen en dat verenigingen in staat blijken om een beroep te doen op het clubgevoel, de passie en inzet van hun leden om de vereniging door deze crisis heen te slepen. Zo zullen sportverenigingen ook tijdens de coronacrisis veerkrachtige verbanden blijken te zijn. ●